

Een brief van een ngo komt zelden zonder overschrijvingsformulier. Benefietacties tasten in uw zakken. En bij de regeringsvorming bevecht de bevoegde minister met vuur zijn deel uit de belastingsinkomsten. Geen geld, geen daadkracht. Maar welke effecten genereert een Noord-Zuidrelatie die door geld getekend is? Met andere woorden: kan geld ook *niet* stinken?

It's all about the money, money, money...
Hoe geld de ontwikkelingsrelatie inkleurt

“ Bij ontwikkelingshulp is er een grenzeloos ongeduld om met het aangeleverde geld snel resultaat te boeken, terwijl de discussie rond de Antwerpse Ring jaren mag aanslepen.

Reeds een halve eeuw beheerst de focus op geld de internationale samenwerking. De 0,7% ontwikkelingshulp, die we sinds de jaren 60 nastreven, is daarvan het sterkste symbool. Die monetaire focus komt voort uit de overtuiging dat er tussen Noord en Zuid een gigantische kloof gaapt, die overbrugd moet worden door een transfer van financiële en technische middelen. **Patrick Develtere** is hoogleraar ontwikkelingssamenwerking aan de KU Leuven en als voorzitter van beweging.net ook partner van vele sociale bewegingen in het Zuiden. Hij stelt vragen bij de 0,7%-doelstelling: “Ze gaat uit van wat men *wil* geven, niet van wat vandaag, 45 jaar na de deal, nodig is. Voor de echte basisbehoeften is ruim het dubbele nodig. Ontwikkelingshulp gaat over veel meer dan de transfer van overschotten naar regio's met tekorten. De uitbouw van publieke diensten of van een performant landbouwbeleid, dát zijn prioriteiten. Ook daar is geld voor nodig, maar

© SAL - FOTOLIA

Vrijgevigheid in cijfers

In 1970 spraken de 28 OESO-staten de *intentie* uit om 0,7% van hun nationale inkomen te schenken aan internationale hulp. In 2014 bedroeg het ontwikkelingsgeld wereldwijd 0,3% van het BNP en in de Europese Unie een povere 0,44%, of 45 miljard euro minder dan de belofte. België schonk in 2014 niet meer dan

0,45%, ondanks het herhaalde engagement van 0,7%. Noorwegen, Zweden, Luxemburg, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk halen vandaag als enige OESO-landen de 0,7%-norm. Reeds in de jaren 60 wezen studies uit dat er 1% ontwikkelingshulp nodig is om het Zuiden op de sporen de zetten.

“Ook als doelstellingen niet bereikt werden, is het geld niet per se onterecht besteed. Een te rigide link tussen geld en doelstellingen vertroebelt het zicht.”

© SVETAZI - FOTOLIA

we moeten het Zuiden steunen om de capaciteit te ontwikkelen om zelf belastingen te heffen en daarmee een gezond beleid uit te tekenen. Er moeten ook middelen gegeneerd worden in het Zuiden zelf.”

Vragen versus ontvangen

De kritiek op hulp als geld- en kennistransfer en de vraag naar opbouw van de civiele maatschappij ervaart **Bogdan Vanden Berghe**, directeur van 11.11.11, ook in toenemende mate bij Afrikaanse intellectuelen. “De bevolking krijgt dikwijls te weinig te zien van rechtstreekse geldhulp aan regeringen. Bovendien creëert het geld een afhankelijkheidsrelatie, waardoor de leiders meer verantwoording afleggen tegenover de donoren dan tegenover de eigen bevolking. Ze hebben genoeg van dat soort hulp. 11.11.11 steunt daarom enkel sterke, bestaande structuren en figuren. Wij vragen hun welke vorm van steun zij nodig hebben om de doelstellingen die ze zelf bepalen te kunnen realiseren. Onze budgetondersteuning en rapportering beperkt zich tot die afgesproken doelstellingen. Deze werkwijze, die gebaseerd is op een sterk vertrouwen in de capaciteit van de partner, staat soms haaks op de duidelijke kadertjes, die finan-

ciers vragen. Diversiteit van donoren is dan ook de comfortabelste situatie voor beide partijen: ze geeft meer garanties op een eerlijke band en verhoogt het zelfbewustzijn van het Zuiden. Daardoor kunnen ze een vraaggestuurde in plaats van een donorge-dreven samenwerking eisen. Het gaat om hún ontwikkeling.”

No shortcut to development

Patrick Develtere is hulp via budgetondersteuning erg genegen. De sterkste civiele organisaties zijn immers ontstaan zonder ontwikkelingsgeld, zoals de Grameenbank en talrijke vrouwenorganisaties. Hun bestaan hangt niet af van onze samenwerking en dat maakt hen zo sterk.

“Het oude model van kennistransfer moet plaats maken voor kennisacquisitie”, aldus Develtere. “Het Zuiden kent zijn eigen context het best en moet enkel geholpen worden om de ontbrekende kennis binnen te halen. Dat kan vaak beter in een land met een gelijkaardige context. Zo hebben Nederland en India beide veel ervaring met melkerijcoöperaties. Kenia verkoos zijn licht op te steken in India omdat zij dichter staan bij hun realiteit. Uiteraard is

Patrick Develtere

er nog steeds geld nodig voor die kennisuitwisseling en ook startkapitaal voor ondernemingen.

Maar het grote verschil met het oude denken is dat er geen mechanisch verband meer wordt gelegd tussen geld en kennis en ontwikkeling. *There is no shortcut to development*: genoeg middelen leidt niet automatisch tot ontwikkeling.”

“Ik ben een pleitbezorger van langetermijnprojecten omdat de incubatietijd voor economische of sociale veranderingen veel langer is dan 3 à 4 jaar. De toenemende privatisering of outsourcing van ontwikkelingsprojecten is in die optiek een nefaste ontwikkeling. Bij outsourcing wordt de snelste en goedkoopste speler aangenomen. Maar een relatie kan pas authentiek zijn als de partners dezelfde taal spreken. Laat ambtenaren met ambtenaren spreken, leraars met leraars en boeren met boeren. Outsourcing zondigt zowel tegen het principe van lange termijn als tegen de authenticiteitsgedachte. Bij ontwikkelings-samenwerking zie ik een grenzeloos ongeduld om met het aangeleverde geld snel

© KAMAN2512 - FOTOLIA

Microfinanciering, hoe werkt dat?

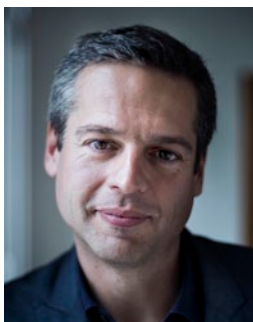
Alterfin is de Belgische pionier in microfinanciering. Microfinanciering is een instrument om de landelijke bevolking in ontwikkelingslanden via mini-leningen financiële zuurstof te geven voor economische, sociale en milieuvriendelijke projecten. De keuze voor rurale financiering heeft te maken met de extreme armoede van het platteland én de exodusproblematiek naar de steden. Alterfin beoogt langdurige partnerrelaties met lokale microfinancieringsinstellingen en onderscheidt zich ook daardoor van een gewone

bank. Een partner in nood wordt zo lang mogelijk gesteund. Alterfin bezoekt de lokale partners om de sociale impact van hun activiteiten te meten.

Door de rurale focus en het langetermijnobjectief nemen de sociale investeerders grotere risico's dan klassieke banken. Het maakt hen tot *social lenders*, voor wie financiering geen einddoel is, maar een instrument voor ontwikkeling. Om dat risico te kunnen dragen, beoogt Alterfin altijd de leefbaarheid van de projecten die ze steunen. Zo wordt het

voortbestaan van Alterfin gegarandeerd en de meer dan 5.000 aandeelhouders-coöperanten worden via eerlijke, niet-excessieve dividenden beloond voor hun vertrouwen.

Naast microfinancier is Alterfin ook investeerder in duurzame landbouw, met name Fairtradecoöperatieven. Ze financieren de productie, verlonen de boeren en faciliteren de verkoop op de internationale markten. Via dit tweesporenbeleid verhogen ze hun impact. Geld wordt immers voortdurend geherinvesteerd.

B. Vanden Berghe

resultaat te boeken, terwijl bijvoorbeeld de discussie rond de Antwerpse Ring jaren mag aanslepen.”

Dynamiek smoren met geld

Ook in een authentieke langetermijnrelatie moet nog steeds iemand de rekening betalen. Daarom is geld op zich niet het probleem, maar het gevaar om met dat geld verkeerde dynamieken te creëren of bestaande positieve dynamieken te schaden, aldus Bogdan Vanden Berghe. “Ik draag twee zaken hoog in het vaandel: tegenspraak en eigenaarschap. Er zijn grote verschillen tussen partners. In Latijns-Amerika en Azië is men een stuk assertiever en merk je vaak een onuitgesproken *wij hebben jullie geld niet nodig*. Afrikaanse partners vragen ons wat wij van hen willen. Die scheefgetrokken situatie is door de geldtransfers veroorzaakt. Daarom vind

ik het erg belangrijk dat we mogelijkheid voor tegenspraak creëren. Wij winnen er immers niets mee als partners ons naar de mond praten. In diezelfde lijn geloof ik ook niet in te grote controle.”

In Burundi ondersteunt 11.11.11 sinds jaren het werk van enkele vooraanstaande mensenrechtenactivisten. Het democratiseringsproces ging lange tijd de goede richting uit, maar kent sinds twee jaar een enorme terugval. “Is ons geld onterecht besteed als we aan het eind van de rit de vooropgestelde doelstellingen niet hebben bereikt?” vraagt Bogdan Vanden Berghe. “Hoegenaamd niet, want ik zie niet in hoe onze partners zonder die hulp ook maar één baken hadden kunnen verzetten. Met onze steun kunnen zij wereldwijd overschendingen rapporteren. Hoe zouden wij zonder hen daarvan op de hoogte zijn? Een te rigide link tussen geld en doelstellingen vertroebelt het zicht.”

“Nog essentiëler in een relatie die door budgetondersteuning gekenmerkt wordt, is het eigenaarschap. Daarmee bedoel ik dat wij als westerlingen geen projecten mogen uitvoeren naar ons eigen beeld en gelijkenis. We mogen de dynamiek van het eigenaarschap niet smoren met geld en de bijhorende controlemechanismen. Het Westen houdt van stevige structuren, maar vaak draait een positieve dynamiek rond sterke figuren met legitimiteit en impact. Die bestaande krachten moeten wij erkennen en ondersteunen in plaats van onze eigen structuren op te richten en te financieren. De kennis van lokale geplogenheden is een te vaak onderschatte troef.”

Geen bonnetjes, geen subsidies

Dat de machinerie van overheidsfinanciering met haar obsessie voor verantwoording soms absurde vormen aanneemt en

Hugo Couderé

lokale dynamieken breekt, wordt door Bogdan Vanden Berghe kleurrijk geïllustreerd. “In Congo had 11.11.11 een kleine tweedehandswagen, die perfect voldeed voor onze verplaatsingen in Kinshasa. Maar een richtlijn van de Belgische overheid verbiedt voortaan de aankoop van tweedehandsauto's omdat de aankoopprijs moeilijk aan te tonen valt. Nu hebben we een nieuwe wagen... Een ander voorbeeld: in een samenwerkingsproject met de KVS en een lokaal Congolees theatergezelschap was een bescheiden maaltijd inbegrepen in de ticketprijs voor de voorstelling. Die maaltijden werden door de lokale mama's met veel overgave klaargemaakt, maar omdat die geen bonnetjes uitschrijven, konden de maaltijden niet met subsidies gefinancierd worden. Absurd, nietwaar? Dergelijke redeneringen breken de dynamiek van bestaande werkwijzen. En het kost de Belgische ontwikkelingssamenwerking veel geld.”

Contract

Hugo Couderé is de stichter van Alterfin (zie kader 2). Hij richtte de sociale investeringsbank 20 jaar geleden op vanuit kritiek op de toenmalige ontwikkelingssamenwerking. “Wij wilden af van de giftenlogica.

Projecten van economische of financiële aard (die geld genereren) met giften financieren is om diverse redenen niet zinvol. Giften zijn een schaars goed. Je mag ze dus enkel inzetten voor projecten zonder direct rendementseffect, zoals scholen of hospitalen. Maar mijn grootste kritiek betreft de afhankelijkheidsrelatie die door giften geïnstalleerd wordt. Zodra de giften stoppen, is de opzet van het project in gevaar. Ik zocht een ander model van internationale solidariteit om de zelfredzaamheid en autonome ontwikkeling van mensen te ondersteunen. Ook op het niveau van de landen wordt zelfredzaamheid door giften ondermijnd. Landen waarvan de budgetten het sterkst afhankelijk zijn van ontwikkelingshulp presteren het slechtst. Dat geld zou weleens één van de oorzaken kunnen zijn. Microfinanciering en sociale investering bieden een alternatief. Om de autonome ontwikkeling te versterken vervangt Alterfin de afhankelijkheidsrelatie door een interdependente relatie. Bij leningen lijden beide partijen schade als het contract niet wordt nageleefd. Er ontstaat een schuld en dat responsabiliseert. Het grote verschil is dat de partijen in een marktsituatie terecht komen. Giften gaan in tegen de economische logica. Natuurlijk bestaan ook in een markt onevenwichtige machtsrelaties. Wij kiezen daarom resoluut voor een faire markt, die rekening houdt met alle kosten:

“Vaak draait een positieve dynamiek rond legitieme lokale figuren. Die moeten wij financieren, in plaats van onze eigen structuren.”

© FRÉDÉRIC REMQUHAMS-KEOPS

sociaal, economisch en ecologisch. De doelstellingen van ontwikkelingssamenwerking zijn ideëel, maar de manier waarop we de hulp realiseren hoeft niet ideëel te zijn.”

Scherm, telefoon en mens

Jean-Marc Debricon is directeur van Alterfin. De misvattingen rond noden en hulp hebben te maken met een vertekend beeld van armoede, zegt hij. “Armoede is zoveel meer dan een inkomensprobleem. Het is een kluwen van economische, sociale en psychologische factoren, die mensen opsluiten. Er zijn aangepaste instrumenten nodig. Microfinanciering is een efficiënte én menselijke piste. Ze behandelt armen, die bij grote banken worden uitgesloten, als respectabele klanten en installeert via een wederzijds engagement een relatie tussen gelijken. Zo verlaten mensen het statuut van arme en kunnen ze zelf een toekomst opbouwen. Mijn prof Economie zei steeds: *In financiën zijn er drie ingrediënten: het scherm (de cijfers), de telefoon (communi-*

catie) en de menselijke interactie. Die laatste maakt het verschil. Dat principe indachtig waken wij erover dat de relatie tussen bank en lener niet puur financieel is. Wij ondersteunen hen bij de organisatie van hun coöperatieven en van hun verkoop. Technisch hebben wij hen niets te leren; we wijzen hen er enkel op hoe ze risico's kunnen vermijden en zich efficiënt kunnen organiseren.”

Jean-Marc Debricon

De Samaritaan

Dat de geldstromen niet zelden een onevenwichtige donor-ontvangerrelatie in het leven roepen, heeft veel te maken met het zogenaamde *Samaritaanse dilemma*: zodra de helper de wil toont om te helpen (en zijn doelstellingen te bereiken), nestelt de andere zich in die verhouding om de continuïteit van de hulp te verzekeren en vertoont daarom onbewust een subopti-

maal gedrag. Hij werkt slechts als instrument van de Samaritaan en in functie van diens doelstellingen. Als de Samaritaan in zijn opzet slaagt, zal hij bereid zijn een volgend project te steunen. Beide geraken zo gevangen in een dilemma. Patrick Develtere ziet maar één uitweg uit deze impasse: een mentale revolutie van een *lose-win* optiek (de ene moet geven, dus verliezen, en de andere moet krijgen, dus winnen) naar een langetermijn-*win-win* relatie, waarbij de focus ligt op wat beide nodig hebben om samen te slagen.

Niet elke *win-win* relatie is echter een evenwichtige verhouding. Heel wat nieuwsoortige samenwerkingsverbanden, zoals de Chinese investeringen in Afrika, zijn van meet af aan als een *win-win* verhaal opgezet, maar in wezen georiënteerd op kortetermijnwinst voor de Chinese economie. Wegen en andere infrastructuur mogen dan vooruitgang brengen voor de lokale bevolking, in eerste instantie worden ze aangelegd om de Afrikaanse mineralen vlot

naar de haven te transporteren, richting China. Zij handelen niet vanuit een ontwikkelingsoogpunt en sociale aspecten worden minder in rekening gebracht. Kinderarbeid, uitbuiting en trieste werkomstandigheden zijn schering en inslag.

We mogen hun model niet blindelings kopiëren, maar de Chinese vormen van samenwerking hebben ons wel wakker geschud, aldus Patrick Develtere. “Ze doen ons inzien dat we niet vast moeten blijven zitten in een *lose-win* verhaal. Het is een broos evenwicht, want het gevaar bestaat dat bij het zoeken naar *win-win* de economische belangen weer een dominantere rol gaan spelen, deze keer gelegitimeerd. Ik denk dan aan gebonden hulp, waarbij Europese ontwikkelingsprojecten uitgevoerd moeten worden door Europese bedrijven, waarbij leningen met voorwaarden worden uitgeschreven enzovoort. Studies bewijzen dat dit niet efficiënt is. We moeten op zoek naar authentieke, evenwichtige en kritische *win-win* relaties. Een subtiele oefening.”

“Omdat de maaltijden van de lokale mama's niet met bonnetjes verantwoord werden, konden ze niet met subsidies gefinancierd worden. Absurd, nietwaar?”

Campagne 2.0

Voor Bogdan Vanden Berghe is de communicatie met de eigen achterban en het grote publiek een enorme uitdaging. “De liefdadigheidsagenda is binnen de sector grotendeels verworpen, maar bij het publiek bestaat er nog een groot draagvlak voor caritatieve ontwikkelingshulp. Als ngo's hebben wij de plicht anders te communiceren. We moeten naar buiten durven komen met ontwikkelingsdossiers die niets te maken hebben met pure hulp, ook al brengt miserie in het Zuiden meer geld in het bakje. Dat ontwikkelingssamenwerking vandaag vooral lokale partners steunt en ook heel actief is in het Noorden, is slechts beperkt gekend. Geld vragen via campagnes kan nog steeds, zolang we een correct verhaal vertellen.” (zie kader 3)

Olivier Hauglustaine, directeur van SOS Faim beaamt dit: “In een geglobaliseerde wereld, waarin alles verbonden is,

verandert onze rol als ontwikkelingsactoren. Onze steun aan het Zuiden moet erin bestaan de publieke opinie én de overheden in het Noorden te informeren en op te voeden. Om geld te krijgen voor globale thema's moeten we de mensen inzicht geven in een nieuw financieringsmodel met drie pijlers: terreinacties die gericht zijn op het creëren van een inkomen ter plaatse, pleitbezorging voor structurele, politieke oplossingen en ontwikkelingseducatie. Want alles wat we hier doen, heeft een impact op het Zuiden én de wereldwijde economie. Neem het voorbeeld van de Afrikaanse kippen crisis in de jaren 2000. Landen als Senegal en Kameroen moesten hun markt openstellen voor kippen uit de VS. Lokale boeren konden echter niet concurreren met

Olivier Hauglustaine

die goedkope invoerkippen. Door het protest van ngo's en hun lokale partners heeft het Voedselfonds uiteindelijk aanvaard om de invoer van westerse kippen te weren. De moeilijke omstandigheden waarin mensen in het Zuiden leven, zijn niet enkel een gevolg van oorlog, wanbeleid of klimaat, maar heel vaak van onze politiek en ons gedrag in het Noorden. Er is een algemeen deficit in ons ontwikkelingsdenken en -financierien: we zien niet hoe alles verbonden is.”

Zolang het die globale focus niet verliest, zweert Patrick Develtere het campagne-model niet af. “Ngo's en vierdepijlerorganisaties zijn burgerbewegingen die eigen middelen nodig hebben om geen speelbal van de overheid te zijn. Ook de individuele schenker heeft baat bij een campagnemodel, omdat het hem handelingsperspectief biedt. Vandaag moeten onze campagnes echter alternatieve handelingsperspectieven bieden. Dit kan bijvoorbeeld door in te spelen op een ander, duurzaam koopgedrag. Campagnes zorgen er ook voor dat militanten en gevers zich betrokken kunnen tonen bij de globale ontwikkeling. De 11.11.11-campagne van dit jaar speelt hier sterk op in door een politiek statement te brengen over ons eigen model van sociale bescherming. Daarmee verlaten ze het Noord-Zuidperspectief en knopen ze aan

© GONEWITHTHEWIND - FOTOLIA

Weg met **liefdadigheid**

De 11.11.11-campagne van 2015 rond sociale zekerheid in het Zuiden schrijft zich volledig in in de algemene aanpak van 11.11.11 om af te zien van liefdadigheid en volledig in te zetten op rechtvaardigheid. “*Sociale zekerheid is een recht, dat even evident is in het Zuiden als in het Noorden*”, zegt **Bogdan Vanden Berghe**. “*Dankbaarheid is hier dan ook niet aan de orde. Verge-*

lijk het met het stempelgeld hier: het is een verworven recht. Hulp om sociale zekerheid op poten te zetten heeft ook niets te maken met goede bedoelingen vanwege de hulpverleners, maar alles met een enorme historische verantwoordelijkheid van het Noorden om koloniale restanten, klimaatschade, ontworichte handelsrelaties en oneerlijke grondstoffenprijzen recht te zetten.

Rechtvaardigheid genereert een volstrekt andere dialoog dan liefdadigheid: de ontvanger staat niet langer met bedelende hand tegenover de schenker, maar eist zijn rechten op. In het klimaatverhaal worden compensaties door het Westen niet in vraag gesteld. Diezelfde redenering moet ook in de internationale samenwerking voet aan de grond krijgen.”

“ We moeten naar buiten durven komen met ontwikkelingsdossiers die niets te maken hebben met pure hulp, ook al brengt miserie meer geld in het bakje.

bij een globale agenda.” (zie kader 3)
Ook Hugo Couderé ziet nog een plaats weggelegd voor giften, maar niet in het kader van structureel ontwikkelingswerk. “Giften werken voor noodhulp; ze zijn zinvol als uiting van solidariteit. De meeste ontwikkelingsproblemen zijn echter van politieke aard en die lost men niet enkel op met geld, maar met structurele veranderingen.”

Jeeps en compounds

De koerswijzigingen van welmenende ngo's en hun inspanningen om daarvoor draagvlak te krijgen in het Noorden én het Zuiden worden echter vaak ondermijnd door het gedrag van een aantal grote internationale instellingen. Hun *line-up* van grote jeeps en de bijhorende attitude doen heel wat schade. Niets menselijks is de sector vreemd... Olivier Hauglustaine keerde enkele jaren geleden zijn comfortabele expatleven in Senegal de rug toe uit onvrede met de manier waarop sommigen *geld verdienen aan ontwikkeling*. “Er waren voldoende lokale

krachten die de taal spraken, het land kenden en een netwerk hadden. Ik wilde niet langer de job bezetten waarop anderen recht hadden. Als men in een systeem zit, zoekt men steeds naar nieuwe projecten om de situatie te kunnen verderzetten. Zo ontstaat een micro-maatschappij die zichzelf voedt en daarvoor rijkelijk gefinancierd wordt. Het Zuiden fronst de wenkbrauwen, maar speelt het spel mee omdat er nu eenmaal geld beschikbaar is. SOS Faim is één van de weinige Belgische ngo's die geen enkele coöperant in het Zuiden heeft, maar dat geld gebruikt om aan lokale structuren technische en organisatorische steun te verlenen voor hun eigen oplossingen.” Stinkt geld? Niet noodzakelijk. Het is de motor van talrijke eerlijke ontwikkelingsalternatieven. Maar laten we vooral elke euro aan een degelijk effectenrapport onderwerpen. Want geld is geen onschadelijk goedje.

SYLVIE WALRAEVENS

